

Hvor du jobber avgjør om partneren får pensjonsrettighetene dine.

ARV OG PENSJON

Tekst: MERETE LANSEND
mel@dagbladet.no

En god pensjonsordning er ofte det mest verdifulle, men minst synlige godet utover lønn. Men hva skjer dersom du skulle falle fra?

– Svaret avhenger av din sivile status og hvilken pensjonsordning du er omfattet, sier Alexandra Plahte, uavhengig pensjonsrådgiver i Gabler, Steenberg & Plahte.

Alle med offentlig tjenestepensjon har etterlattepensjonsordning, men langt fra alle i privat sektor.

– Der er nemlig arbeidsgiver bare pålagt å ha alderspensjonsordning, ikke også uføre og etterlattepensjon, sier Plahte.

Har du innskuddsordning ligger det en latent etterlattepensjon – og det er dine egne etterlatte som arver det som måtte stå på pensjonskontoen din den dagen du faller fra.

En av utfordringene at folk ikke vet hvor de skal spørre om hva, mener Plahte.

– Et godt eksempel er kvinnen som var samboer med felles barn. Hun og samboeren hadde ringt rundt for å høre om de var berettiget til etterlattepensjon dersom en av dem døde. De hadde fått tre ja og tre nei, så det er ikke rart de var forvirret. Svaret var avhengig av hvor de stilte spørsmålet. Var det til Nav, er det korrekt om de svarte ja, mens var de offentlig ansatte ville riktig svar vært nei. Var de ansatte i privat sektor, kunne både ja og nei være riktig avhengig av hva som lå i pensjonsplanen.

Reglene for etterlattepensjoner fra Nav er uavhengig av hvor avdøde har jobbet. Hvorvidt dere har felles barn vil i noen tilfeller også få betydning for utfallet.

Etterlattepensjon fra Nav består blant annet av gjenlevende-pensjon til dem som blir enker eller enkemenn før 67 år.

17 000 nordmenn under 67 år mottok høsten 2015 gjenlevende-pensjon fra avdøde partner. Rundt 90 prosent var kvinner.

Færre enker

– Dette tallet har gått kraftig ned de siste åra. Dødeligheten i befolkningen er redusert, og færre blir enker og enkemenn i ung alder, sier Ole Christian Lien, pensjonsekspert i Nav.

Pensjonen blir avkortet mot arbeidsinntekt. Og fordi stadig flere kvinner er i arbeid, bidrar dette til å redusere tallet på mottakere ytterligere.

Naturlig nok er det flere over 67 år som har gjenlevenderettigheter i alderspensjonen sin. I fjor høst dreide det seg om totalt 186 000 personer.

– Det betyr ikke nødvendigvis at de har fått høyere alderspensjon. Det avhenger av hva de selv

og den avdøde ektefellen har tjent opp i pensjon. Vi anslår at 60 prosent av disse – ca. 115 000 – har fått utbetalt et tillegg i pensjonen, sier Lien.

Likestilling

En av innvendingene mot dagens arveregler i folketrygden, er at den favoriserer par med en tradisjonell arbeidsdeling der den ene jobber for fullt mens den andre – oftest kvinnen – deltar mindre i arbeidslivet, mener Axel West Pedersen, forsker ved Institutt for samfunnsforskning.

– Hvis kvinnen ikke har oppjent noe særlig pensjon på egen

Dette skjer med pensjonen din når du dør

hånd, overtar hun 55 prosent av mannens samlede tilleggs-pensjon når han dør. Men hvis begge har jobbet omtrent like mye gjennom livet og opptjent like mye pensjon, arver hun nesten ingenting, sier West Pedersen.

Forholdsvis likestilte par får dermed ingen glede av dagens etterlattepensjon.

– Dagens regler er innrettet mot en samfunnsordning der mannen var familiens hovedforsørger og kvinnen ble forsørget – og dermed tjente opp lite pensjon selv. Ordningen med arv av tilleggs-pensjon skulle sikre henne mot tap av forsørger. Men i dag har de fleste kvinner arbeidsinntekt og opparbeider seg egen pensjon, sier forskeren.

De eksisterende arvereglene gir liten eller ingen beskyttelse mot tap av stordriftsfordeler til likestilte par.

– Det er utvilsomt dyrere å bli sittende igjen som enslig enn å dele på økonomien som par. Det problemet har også likestilte par, sier West Pedersen.

Individbasert

En løsning kunne vært å gi alle enker og enkemenn en viss prosentandel av ektefellens gjestående pensjon, mener han.

– Vi går mot et individbasert pensjonssystem, der man ikke tar hensyn til den enkeltes familiesituasjon. Det er ikke utenkelig at det i framtida ikke blir noen arverett av pensjon, sier West Pedersen.

I tjenestepensjonsordningene er spørsmålet om arverett av pensjonsrettigheter enda viktigere enn før, mener forskeren.

– Tjenestepensjonsmarkedet går i retning av at kvinner ikke får kompensasjon for å leve lenger enn menn. Arbeidsgiver kan velge om de vil ha en etterlattepensjonsdekning, men det går i retning av at færre velger dette.

«DET ER UTVILSOMT DYRERE Å BLI SITTENDE IGJEN SOM ENSLIG ENN Å DELE PÅ ØKONOMIEN SOM PAR.»

AXEL WEST PEDERSEN

SJEKK HVEM SOM KAN ARVE DIN pensjon

UBEKYMRET: Olav Brekke (72) og kona Astrid Brekke (68) er ikke bekymret for hva som skjer med pensjonen deres dersom en av dem skulle falle fra.

FOTO: ARNE V. HOEM

SKAL UTREDE NYE REGLER

Etter dagens regler i folketrygden har enker og enkemenn mulighet for å overta deler av den avdøde ektefelles tilleggs-pensjon. Det er fortsatt ikke avklart hvordan disse reglene skal se ut i det nye, reformerte pensjonssystemet.

I løpet av året skal et offentlig utvalg vurdere endringer av etterlatteytelsene i folketrygden.

Det regjeringsoppnevnte utvalget skal kartlegge og utrede etterlatteytelsene og komme med tilrådninger om hvilke etterlatteytelser folketrygden skal ha i framtida, og om hvordan ytelsene i så fall bør utformes.

Formålet med folketrygdens ytelser til etterlatte er å sikre inntekt for etterlatte ektefeller og mindreårige barn. Etterlatteytelsene omfatter i første rekke etterlattepensjon til personer i yrkesaktiv alder, gjenlevendefordeler i egen pensjon og barnepensjon.

Dagens etterlatteytelser bygges på regler for beregning av pensjon som er i ferd med å fases ut som følge av pensjonsreformen.

Utvalget skal levere sin rapport til Arbeids- og sosialdepartementet innen 1. desember 2016.

– VIL KLARE OSS BRA

– Det lønner seg å gå gjeldfri inn i pensjonisttilværelsen. Da har man litt mer å gå på, sier Olav Brekke (72).

Han og kona Astrid (68) har begge gått av med pensjon. Mens han selv var ansatt i landbrukskoleverket i 40 år, jobbet kona i bank i 37 år.

– Vi har begge full pensjonsopptjening og skal nok klare oss bra selv om en av oss skulle bli alene, sier Olav. Han synes det virker rart å skulle arve andres pensjonsrettigheter, iallfall hvis man har nok midler til å klare seg med det man har.

Paret er fra Sortland og er på oslobesøk for å treffe det nye barnebarnet som akkurat er fylt to uker.

– Men det er nok ikke lett for dem som blir sittende igjen alene hvis de ikke har tjent opp så mye pensjon, det er jo mange kvinner som er minstpensjonister. Samtidig blir det mye dyrere for samfunnet å betale ut pensjon til alle som sitter igjen alene, sier Astrid.

Hun tror mange ikke skjønner at de må senke kravene når de slutter i jobben og har mindre å rutte med.

– Mange tror kanskje de kan leve på samme måte som pensjonist som da de var yrkesaktive. I dag er det mange eldre som har gjeld, og da kan det bli vanskelig å sitte igjen alene. Det er jo også langt dyrere å bo alene når man ikke har noen å dele utgiftene med.

DETTE HAR DU KRAV PÅ

Ulike regler i privat og offentlig sektor.

FOLKetrygden

Jeg er gift: Felles barn? Hvis ikke, har dere vært gift i minst fem år eller har du omsorg for avdødes barn? I så fall kan du være berettiget til etterlattepensjon fra folketrygden.

Jeg er samboer:

Har dere felles barn, likestilles dere som ektefeller og kan være berettiget til etterlattepensjon fra folketrygden.

Du kan også ha rett til etterlattepensjon dersom avdøde hadde barn du har omsorg for.

Jeg er skilt:

Dersom du ikke har giftet deg på nytt, kan du være berettiget til etterlattepensjon selv om du var skilt fra avdøde. Det kreves i så fall at dødsfallet tillegges innen fem år etter skilsmissen. I tillegg er det krav om dere var gift i 25 år, evt. 15 år dersom dere hadde felles barn.

FRA TJENESTEPENSJON:

Avhengig av hvilken ordning din avdøde ektefelle/samboer var omfattet av. Hvilken pensjonsordning du selv er omfattet av, er uten betydning.

OFFENTLIG SEKTOR

Jeg er gift og ektefellen min var ansatt i offentlig sektor:

Alle offentlige tjenestepensjonsordninger omfatter ektefellepensjon. Som gjenlevende ektefelle/registrert partner vil du som hovedregel være berettiget til ektefellepensjon.

Beregning av ektefellepensjon er komplisert, med ulike regler og ytelser avhengig av når avdøde først ble medlem, gjenlevendes alder, når dødsfallet inntreffer osv.

Jeg er samboer og samboeren min var ansatt i offentlig sektor:

Ikke rett til etterlattepensjon fra offentlige tjenestepensjonsordning.

Jeg er skilt:

Som fraskilt ektefelle kan du ha rett til ektefellepensjon fra tjenestepensjonsordninger avdøde var/har vært medlem av (pensjon gjennom arbeidsforhold). Vilkår: dere var gift i minst ti år og at du som fraskilt var minst 45 år ved skilsmissen.

PRIVAT SEKTOR:

Jeg er gift og ektefellen min var ansatt i privat sektor:

Arbeidsgiver er ikke pliktig til å ha pensjonsordning som omfatter etterlattepensjon, men du vil i så fall være berettiget til etterlattepensjon.

Jeg er samboer og samboeren min var ansatt i privat sektor:

Arbeidsgiver har lov til å etablere etterlattepensjonsordning som også omfatter samboere. Det spiller ingen rolle om dere har felles barn.

Jeg er skilt:

Hvis avdødes tjenestepensjonsordning (er) inkluderte etterlattepensjonsdekning, kan du ha rett til ektefellepensjon. Vilkår: dere var gift i minst ti år og at du som fraskilt var minst 45 år ved skilsmissen.

ANDRE DEKNINGER VED DØD

Var ektefelle/samboer omfattet av en innskuddsordning, vil denne kunne gi deg en utbetaling i form av etterlattepensjon. Først prioriteres barn under 21 år. Først aktuelt for deg dersom pensjonskapitalen er større enn det som er nødvendig for å sikre hvert av barna en årlig pensjon på 1 G (pt. 90 068 kr) til fylte 21 år.

Kilde: Alexandra Plahte